

МІЖНАРОДНА МІГРАЦІЯ РОБОЧОЇ СИЛИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

INTERNATIONAL MIGRATION OF WORKING FORCE IN GLOBALIZATION CONDITIONS

Танасієнко Н.П.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної теорії,
Хмельницький національний університет

Лабунець В.О.

магістр,
Хмельницький національний університет

У статті висвітлено сутність міжнародної міграції робочої сили, набуття особливостей міграції в умовах глобалізації. Розглянуто економічні та неекономічні чинники впливу на міжнародну міграцію робочої сили. Досліджено аспект української міжнародної міграції. Запропоновано заходи щодо вдосконалення міграційної політики в Україні.

Ключові слова: міжнародна міграція робочої сили, еміграція, імміграція, мігранти, регулювання міграції робочої сили, глобалізація світової економіки.

В статье раскрыта сущность международной миграции рабочей силы, рассмотрены особенности миграции в условиях глобализации. Рассмотрены экономические и неэкономические факторы влияния на международную миграцию рабочей силы. Исследован аспект украинской международной миграции. Предложены меры по совершенствованию миграционной политики в Украине.

Ключевые слова: международная миграция рабочей силы, эмиграция, иммиграция, мигранты, регулирование миграции рабочей силы, глобализация мировой экономики.

The article covers the essence of the international migration of the labor force, the acquisition of the peculiarities of migration in the conditions of globalization. The economic and non-economic factors influencing the international migration of the labor force are considered. International labor migration and participation in it of Ukraine are researched. Some suggestions on improving migration policy in Ukraine are presented.

Key words: international migration of labor force, emigration, immigration, migrants, regulation of labor migration, globalization of the world economy.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах розширення світогосподарських зв'язків міжнародна міграція відіграє значну роль у соціально-економічному розвитку країн. Із часом усе більша частина держав приєднується до міграційних процесів та збільшуються масштаби міжнародної міграції. Для визначення сутності процесів міграції та їх регулювання потрібно визначити основні її рушійні сили та причини. Важливість дослідження міграційних процесів зумовлена стрімким зростанням їх обсягів, нарощуванням інтенсивності, поширення на всі країни світу, вагомих впливом на її економічний та соціальний розвиток. Особливе місце міграції робочої сили в сучасних умовах визначається насамперед її динамізмом, швидким реагуванням на зміни у суспільстві та економіці.

Дослідження глобальних економічних процесів має велике практичне значення, оскільки дає змогу визначити вектор стратегічного розвитку кожної держави в умовах глобальності зовнішньоекономічних зв'язків між країнами. У цій проблематиці розкрито сутність міжнародної міграції робочої сили, проаналізовано її основні причини та наслідки. Однак швидкоплинний процес розвитку й змін економічних відносин країн світу обґрунтовано привертає все більшу увагу до дослідження цієї проблеми, особливо її стану за сучасних умов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Істотний внесок у вирішення цієї проблеми належить таким вітчизняним ученим: І.Б. Березовському, О.М. Джужі, В.О. Іващенко, В.В. Коваленку, О.В. Кузьменко, В.І. Кривенку, В.М. Куц, О.А. Малиновській,

А.П. Мозоль, А.М. Черняк та ін. Проблематику міжнародної міграції досліджували й зарубіжні економісти: В.В. Лунєєв, Дж.М. Кейнс, Ж.Б. Кольбер, К.Р. Макконнелл, Дж.Л. Саймон та ін. нині існує низка статей, монографічних досліджень, концепцій, присвячених міграції робочої сили, проте й досі недостатньо вивчена проблема трудової міграції як чинника макроекономічної динаміки.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Мета статті – визначити особливості міграції в умовах глобалізації, фактори, що впливають на формування міграційної політики; дослідити аспекти української міжнародної міграції; запропонувати заходи щодо вдосконалення міграційної політики в Україні; проаналізувати економічні наслідки міжнародної міграції робочої сили.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням

отриманих наукових результатів. Міжнародна міграція робочої сили є складником світової системи господарювання, вона є результатом еволюції робочої сили, системи міжнародного поділу праці та інтеграції.

Природне та необхідне явище спільного існування різних народів, міжнародних відносин, етнічних і соціальних груп населення та країн називається міграцією робочої сили. Переміщення значних мас людей відбувалося і відбувається завжди, чи то вільно, чи примусово. Причини переміщення поділяються на економічні та неекономічні. Економічні причини пов'язані з різним рівнем соціально-економічного розвитку та призводять до міграції робочої сили до країн із високим рівнем життя з менш розвинутих країн. Також економічна міграція залежить від функціонування ТНК, спільних підприємств, зростання масштабів міграції капіталу та наявності структурного безробіття.

До неекономічних факторів належать: політичні, військові, релігійні, національні, культурні, сімейні та інші соціальні чинники [10].

Розглядаючи низку наукових публікацій, присвячених тематичі трудової міграції, можна стверджувати, що економічні чинники є головною причиною міграції робочої сили, які діють у взаємозв'язку та взаємозалежності з іншими факторами.

До основних причин міжнародної міграції робочої сили можемо також віднести глобалізацію, рух прямих іноземних інвестицій, розвиток транспорту і засобів зв'язку, офіційну політику регулювання міграції.

Важливим складником розвитку міграційних процесів є діяльність транснаціональних і мультинаціональних корпорацій, які активно залучають співпрацівників із менш розвинутих країн.

Міжнародні міграційні процеси завжди стосувалися українців та тих народів, що мешкали на території сучасної України: антів, скіфів, сарматів, монгольських орд, присутніх на укра-

їнських землях поляків, австро-угорців, росіян. Перша світова війна спричинила масову евакуацію українців на схід СРСР, зокрема до Сибіру, республік Середньої Азії. Надалі – втеча українців від Голодомору 30-х років ХХ ст., примусове переміщення оstarбайтерів під час Другої світової війни, виїзд українців за часів СРСР на освоєння цілини, до об'єктів комсомольського будівництва та нафтогазових розробок Сибіру, етнічна еміграція євреїв до Ізраїлю, переїзд значної частини науково-творчої інтелігенції до Москви у 60–80-ті роки ХХ ст. Нарешті, масовий виїзд фахівців та робітників у пошуках кращої долі вже у пострадянські часи, передусім до країн Західної Європи, США та Ізраїлю. Враховуючи, що від'їздили на той час ще молоді люди репродуктивного віку, це спричинило старіння населення України [4].

У часи незалежної України міграція робочої сили була спричинена кризовими явищами в економічному, політичному та соціальному житті. Внаслідок відсутності механізмів взаємодії держави та ринку розвиток економіки України відбувається безсистемно та хаотично, що створює ще більше перешкод для становлення та зміцнення вітчизняної економіки. Постійний відтік кваліфікованих фахівців, науковців до країн близького зарубіжжя та західних держав спричиняє поглиблення економічної кризи в Україні та гальмує прогресивний розвиток країни.

Становлення відкритого українського суспільства в незалежній Україні безупинно втягує країну в міжнародні міграційні процеси. Оцінити обсяги міграції українців за кордон досить проблематично, що зумовлено відсутністю однозначної інформації щодо її кількості та регіональних особливостей. Дані вітчизняної офіційної статистики навіть приблизно не відображають дійсних масштабів міграції громадян України. За різними експертними оцінками, кількість міграційних поїздок українських громадян за кордон коливається у межах від 4 до 7 млн. осіб (рис. 1).

Згідно з рис. 1, більшість українців працює в Італії. Населення України емігрувало з батьківщини через нестабільну ситуацію на внутрішньому ринку праці, велику різницю в умовах життя та рівнях заробітної плати в країнах Заходу та в Україні, через недостатній рівень економічної та правової безпеки громадян, незахищеність прав власності, економічної нестабільності та невизначеності шляхів виходу з неї.

Україна вважається однією з найбільших країн – донорів робочої сили в Європі. Українські громадяни працюють й у західноєвропейських країнах, й у країнах – членах ЄС, на територіях СНД, навіть за океаном.

Основними причинами виїзду серед економічно активного населення України є тривала політична криза, невдоволення економічним становищем, незабезпечення умов для ре-

лізації можливостей своїх громадян, значно вищий рівень зарплати в країнах імміграції, події на сході України.

Зіштовхуючись із перешкодами у пошуку необхідних умов працевлаштування на батьківщині, молоді, активні, амбіційні люди шукають їх за межами держави. Разом із відтоком робочої сили та креативних розумів відбувається також відплив потенційних платників податків у державну казну.

В останні десятиліття ХХ ст. міжнародна міграція робочої сили стала однією зі складових частин процесу глобалізації світової економіки. З одного боку, глобальні зміни нині супроводжуються інтенсифікацією міжнародних міграційних процесів, з іншого – визнано, що люди мають меншу мобільність, аніж гроші, товари або ідеї. Люди завжди належать будь-якій країні, залежні від паспортів, віз, дозволів на проживання й кон'юнктури ринку праці. Сьогодні можна говорити про глобальні зміни світового міграційного порядку [10].

Регулювання міграції робочої сили – дуже складний процес. Його вдосконалення і розвиток відбуваються протягом тривалого терміну часу. Складнощі міграційних процесів спонукають до постійного прогнозування цього ринку. Нині регулювання міжнародної міграції робочої сили здійснюється на різних рівнях за допомогою різних методів і різними формами, міжнародними організаціями, міжурядовими угодами. Це дає змогу досягти мети, яку ставлять країни – експортери та імпортери робочої сили. У цьому процесі задіяні уряди держав та спеціфічні міжнародні організації.

В умовах світової фінансово-економічної кризи уряди розвинених країн переглядають

свою міграційну політику та намагаються скоротити притік низькокваліфікованих іноземних працівників, зокрема з країн Азії та Африки. Питанням масової міграції занепокоєні практично всі лідери європейських держав. Наприклад, за словами президента Франції Еммануеля Макрона, головними викликами для французької дипломатії є боротьба з терористами ІДІЛ та прийом мігрантів. Він зазначив, що міграційний виклик є викликом для всієї Європи [6].

Канцлер Німеччини Ангела Меркель заявила, що для вирішення міграційної кризи країнам Європейського Союзу необхідно виробити спільний план дій [5].

Однак прем'єр-міністр Чехії Андрей Бабіш розкритикував квотний принцип розподілу мігрантів, запроваджений Євросоюзом із 2015 р. [9].

За словами британського прем'єр-міністра Девіда Кемерона, його країна зазнає впливу від кризи біженців навіть у разі рішення вийти з об'єднання ЄС: «У нас непорушне право відмовитися від участі у таких речах. На приєднання Великобританії до спільних процесів у Європі щодо біженців не варто й сподіватися. У нас буде власний підхід до біженців, свої методи, у тому числі захисту кордонів» [2].

А голова хорватського уряду Тихомир Орешкович після навали мігрантів між Грецією і Македонією взагалі вирішив у разі необхідності захищати державні кордони силами армії й поліції [8].

Нагадаємо, раніше президент Європейської Ради Дональд Туск попередив біженців, які мають економічні мотиви міграції, не приїжджати до Європи.

Президент США Дональд Трамп у березні 2017 р. підписав нову версію імміграційного

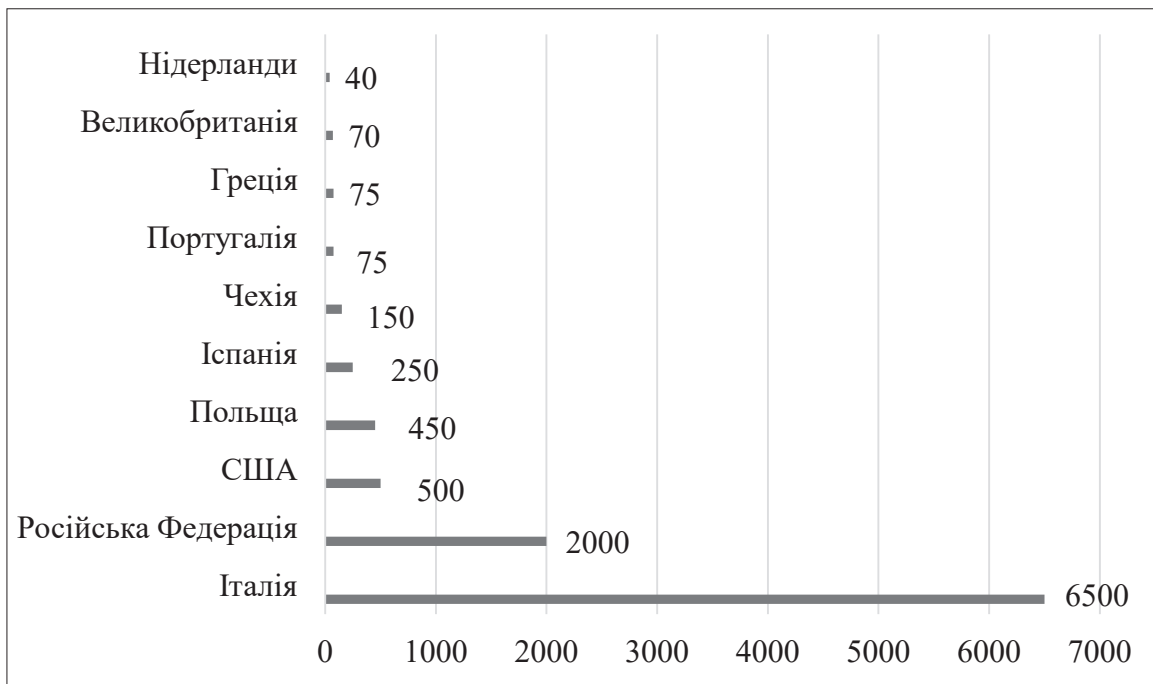

Рис. 1. Чисельність українських мігрантів за країнами перебування у 2016 р., тис. осіб [1]

указу. Відповідно до нього, в'їзд у США забороняється громадянам шести мусульманських країн: Ірану, Лівії, Сирії, Сомалі, Судану, Ємену [7].

Країнам із перехідною економікою потрібно швидко реагувати на виклики глобальної міграції через:

- явну кризу управління міграції з боку національних держав, що підтримують поширення нелегальної міграції;
- розбіжності національних інтересів держави з концепцією прав людини;
- зростаючу поляризацію світу на бідні та багаті країни.

Сьогодні Німеччина є лідером з прийому мігрантів (рис. 2).

Згідно з діаграмою, більша частина мігрантів (приблизно 75%) проживає у п'яти європейських країнах: Німеччині, Іспанії, Великобританії, Італії та Франції. Мотиви мешкання іноземців саме у цих країнах криються у тому, що це найкрупніші країни Європи.

Міграційні процеси останніх років характеризуються не тільки зростанням масштабів, а й формуванням нових явищ, яких не було в недалекому минулому. Так, донедавна можна було чітко відмежувати країни, які приймають робочу силу від країн, які її постачають. У сучасних умовах усе більша кількість країн втягується у процес одночасної еміграції/імміграції населення.

Глобалізація вищої освіти прискорює сучасну світову міграцію. Левова частка здобувачів вищої освіти за кордоном намагаються залишитися працювати у промислово розвинутих країнах. Водночас досить поширеними є процеси трудової міграції фахівців на роботу в менш розвинуті країни, тоді як на батьківщині випускники

західних вишів не можуть знайти роботу. Україна поки що не бере активної участі у цих процесах. Перешкодами міграції випускників українських вишів на Захід, до розвинутих країн, стає низький рівень знання іноземних мов, складність у підтвердженні диплому, відмінності в культурі та ментальності [3, с. 90].

Глобалізація сприяє міграції висококваліфікованих робітників у промислово розвинуті країни. Передумовами переміщення таких спеціалістів є кар'єрний ріст та високий дохід, можливість застосування своїх знань та здібностей [11].

Процес міграції фахівців потребує системного аналізу та розроблення низки заходів. В умовах глобалізації економіки є гостра потреба і водночас можливість створення соціально-економічних та правових умов життя, навчання та розвитку особистості, розвитку малого та середнього бізнесу, залучення іноземних інвестицій, що, своєю чергою, сприятиме створенню нових робочих місць, зміцненню економіки, підвищенню доходів, а відповідно, й рівню життя. Створивши сприятливі умови для самореалізації особистості, комфортні умови праці та гідну заробітну плату, питання еміграції поступово відпаде саме собою і виникне гарний ґрунт для імміграції.

Таким чином, можна визначити глобальні наслідки міжнародної міграції робочої сили. Світ у цілому виграє від міжнародної трудової міграції, оскільки свобода міграції дає людям змогу переміщуватися до країн, де вони можуть зробити більший чистий внесок у світове виробництво, та стимулює розвиток НТП. Позитивним наслідком міжнародної трудової міграції є забезпечення перерозподілу трудових ресурсів відповідно до потреб країн, що найбільш дина-

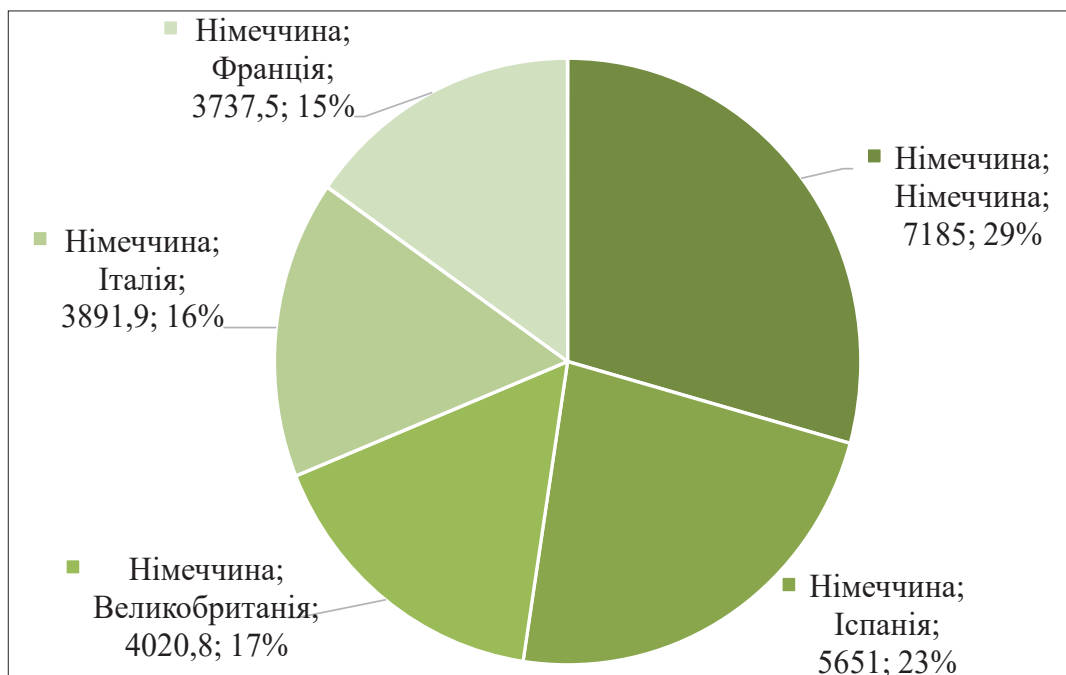

Рис. 2. Країни Європи, де проживає найбільша кількість іноземців, млн. осіб [2]

мічно розвиваються, призводить до концентрації працюючого населення у головних економічних центрах, дає змогу освоїти нові райони та їхні природні ресурси, сприяє підвищенню матеріального добробуту і росту професійного рівня десятків мільйонів людей. Негативними наслідками міжнародної трудової міграції у світі є надмірне розростання великих міст у країнах-реципієнтах, демографічне старіння населення у країнах-донорах.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, розвиток міжнародних економічних відносин невід'ємно включає процеси міжн-вання імміграційних процесів держава зможе їх удало подолати.

родної міграції робочої сили. У процесі глобалізації цей вплив абсолютно відчутний. Під впливом глобалізації прискорюються процеси міжнародної міграції. Наші співвітчизники беруть активну участь у міжнародній міграції робочої сили. Ця участь має певні протиріччя й потребує комплексного вдосконалення. Але шляхом зміцнення національної економіки, сприяння розвитку науки і техніки, вдосконалення правової системи, поліпшення рівня життя населення Україна може перетворитися з країни-експортера на країну-імпортера робочої сили, що, звісно, також викличе низку проблем, але за допомогою інструментів регулю-

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бахчеванова Н.В. Міжнародна міграції робочої сили в умовах глобалізації. URL: <http://fkd.org.ua/article/viewFile/29084/26166>.
2. Велика Британія вирішила не приєднуватися до спільної політики ЄС щодо біженців. Тиждень UA. 2016. URL: <http://tyzhden.ua/News/160189>.
3. Лабунець В.О., Нікулін В.В. Макроекономічний аналіз сучасного ринку праці України в умовах глобалізації економіки. Збірник студентських наукових статей ХНУ. 2016. Вип. 11. С. 90–96.
4. Малиновська О.А. Трудова міграція населення України: чого чекати в найближчому майбутньому? URL: <http://migraciya.com.ua/news/migrant-workers/ua-labour-migration-ukraine-what-to-expect-in-the-near-future-part-1/>.
5. Останній шанс Європи: 7 порад від Джорджа Сороса, як вирішити міграційну кризу. Європейська правда. Серпень 2016. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/08/1/7052763/>.
6. Париж переосмислює загрози: як зміниться безпекова політика Франції. Європейська правда. Листопад 2017. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/11/28/7074291/>.
7. Президент США Дональд Трамп підписав новий імміграційний указ. Відомості. Березень 2017. URL: <https://vidomosti-ua.com/science/127593>.
8. Прем'єр Хорватії обіцяє притягнути армію для захисту від мігрантів. Дзеркало тижня. № 13. 7-13 квітня URL: https://dt.ua/WORLD/prem-yer-horvatiyi-obitsuaye-prityagnuti-armiyu-dlya-zahistu-vid-migrantiv-201238_.html.
9. Прем'єр Чехії: квоти на мігрантів розділяють Європу і неефективні. Європейська правда. Січень 2018. URL: https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/01/10/7075874/view_print/.
10. Танасієнко Н.П., Зелена М.І. Основні тенденції міграції робочої сили в сучасному світі. URL: http://bookss.co.ua/book_rozvitok-socialno-ekonomichnih-vidnosin-v-umovah-globalizaci_747/9_osnovn-tendenci-migraci-robochoi-sili-v-suchasnomu-svt.
11. Танасієнко Н.П., Казановська Н.П. Проблеми еміграції робочої сили з України. URL: http://bookss.co.ua/book_rozvitok-socialno-ekonomichnih-vidnosin-v-umovah-globalizaci_747/10_problema-emigraci-robochoi-sili-z-ukraini.